

ĐẠI SỨ QUÁN HỢP CHỨNG QUỐC HOA KỲ

Phòng Thông tin - Văn hoá

Tầng 3, Rose Garden Tower, 6 Ngọc Khánh

Hà Nội, Việt Nam

(84-4) 831-4580 -- Fax: (84-4) 831-4601

TẠP CHÍ ĐIỆN TỬ CỦA BỘ NGOẠI GIAO HOA KỲ

CÁC VẤN ĐỀ TOÀN CẦU, 4/2001

BÁO CHÍ VÀ ĐẠO ĐỨC

CÁC QUI TẮC ĐẠO ĐỨC BÁO CHÍ VÀ HƠN NỮA

Robert Steele và Jay Black - Hội biên tập viên báo chí Mỹ

Các qui tắc đạo đức có thể giúp các biên tập viên có các quyết định đúng đắn và tạo nên uy tín của báo chí trên nhiều vấn đề đạo đức mà họ có thể gặp phải trong công việc. Hội biên tập viên báo chí Mỹ (ASNE) đã đề nghị hai chuyên gia hàng đầu về đạo đức học báo chí phân tích 33 bộ quy tắc đạo đức hiện hành được Ủy ban Đạo đức của hiệp hội này tập hợp. Mục đích là nhằm nêu rõ những khía cạnh chung nhất và có ích nhất của các bộ qui tắc này để giúp các nhà biên tập tự đánh giá bộ qui tắc đạo đức riêng của mình nếu họ đã có, hoặc soạn ra một bộ qui tắc mới nếu họ muốn.

Sự nở rộ gần đây của việc soạn thảo qui tắc cho thấy rằng các biên tập viên và phóng viên đang thực sự coi trọng vấn đề đạo đức. Quá trình thảo đi thảo lại, tranh luận và thực hiện những bộ qui tắc này tự nó đã có tác dụng giáo dục tốt. Hơn nữa, các tờ báo, với các nguyên tắc được đề ra rõ ràng và các chuẩn mực được đưa ra, kết hợp với các kỹ năng đưa ra các quyết định có tính đạo đức mạnh mẽ, có thể phục vụ tốt hơn độc giả và lợi ích công chúng. Điều này có liên quan thiết thực tới việc tạo dựng uy tín.

Điều không làm ngạc nhiên là 33 bộ quy tắc của các thành viên ASNE bao hàm rất nhiều cách tiếp cận đối với việc giải quyết các vấn đề đạo đức. Một số nặng về truyền thống lâu đời, một số khác lại đi vào tác động của các công nghệ mới vào đầu thế kỷ tới.

Hầu hết các bộ qui tắc này là những danh sách dài những điều "được làm và không được làm" kèm theo một yếu tố tình thế trong quá trình ra quyết định. Một số bộ qui tắc có cách trình bày thân thiện với người sử dụng, dưới dạng hội thoại giữa các đồng nghiệp tôn trọng yêu cầu của nhau để làm tốt công việc. Một số bộ qui tắc khác có giọng điệu tiêu cực hơn nhiều, đầy những câu "cấm không được" kèm theo một giọng điệu gia trưởng hàm ý rằng rằng các nhà báo có xu hướng lợi dụng làm những gì không bị các bộ qui tắc cấm một cách cụ thể.

Chủ đề phổ biến nhất trong các bộ qui tắc này là những xung đột lợi ích, bao gồm từ việc nhận quà hay đi du lịch bao đến việc dính líu đến chính trị hay các hoạt động cộng đồng. Khoảng một nửa trong số những bộ qui tắc mà chúng tôi nghiên cứu là nhằm giải quyết vấn đề nguồn tin và vấn đề tạo ảnh giả. Số bộ qui tắc quy định về việc cải chính hay sao chép thì ít hơn.

Nhiều bộ qui tắc không đề cập đến các chuẩn mực hay thảo luận vấn đề riêng tư, lừa dối, xác định các thanh thiếu niên tình nghi phạm tội hay màu sắc chủng tộc của báo. Chưa đầy 1/5 các bộ qui tắc đề cập đến vấn đề căng thẳng giữa bộ phận biên tập và bộ phận quảng cáo. Nhiều bộ qui tắc không đề cập đến những vấn đề liên quan đến việc thi hành.

33 bộ qui tắc này cũng có độ dài ngắn khác nhau. Bộ qui tắc của báo *The Daily Press* ở Newport News, Virginia rất nặng ký với khoảng 8.000 từ, trong khi bộ qui tắc của báo *The Arizona Republic* ở Phoenix là một trong số những bộ qui tắc tương đối súc tích, chỉ có khoảng trên dưới 500 từ.

Đây không phải là một ví dụ ngẫu nhiên, bởi vì đây là những bộ qui tắc được tự nguyện gửi đến theo một thông báo chung. Tuy nhiên, các bộ qui tắc này phản ánh những cách thức khác nhau mà báo chí Mỹ giải quyết vấn đề đạo đức.

Khi xem xét 33 bộ qui tắc này, chúng tôi thấy rằng những bộ qui tắc đạo đức của báo chí, cũng giống như các bộ qui tắc của các nghề nghiệp khác, đều nhằm thực hiện ít nhất 2 chức năng quan trọng: quan hệ với công chúng và giáo dục. Một bộ qui tắc tốt của tờ báo sẽ thúc đẩy cách suy nghĩ và cách cư xử hợp đạo lý trong nội bộ tờ báo đó, chỉ cho những thành viên mới biết nơi nào có cạm bẫy và nhắc nhở các nhà báo kỳ cựu về những giá trị và chuẩn mực của nghề làm báo. Nó cũng bảo vệ hoạt động của nhà báo trước công chúng nói chung, đặc biệt là trong các thời kỳ uy tín giảm sút và công luận tăng cường theo dõi khắt khe. Những chức năng này thường được nêu ở lời nói đầu của các bộ qui tắc đạo đức. Dưới đây là một số đoạn trích và ví dụ lấy ra từ 33 bộ qui tắc được gửi đến để chúng tôi xem xét đánh giá.

Quan hệ với công chúng

Sau đây là các ví dụ điển hình về các bộ qui tắc có quan tâm đến vấn đề quan hệ với công chúng:

Bộ qui tắc của tờ *The News & Observer*, Raleigh, Bắc Carolina nêu rõ:

Để tờ *The News & Observer* trở thành nguồn cung cấp thông tin hàng đầu của khu vực, chúng ta phải có được sự tín nhiệm và lòng tin của độc giả. Độc giả cần biết rằng tờ báo đến với họ mỗi buổi sáng là để phục vụ họ chứ không phải phục vụ các chính khách theo một đảng phái nào, một nhóm quyền lợi đặc biệt nào. Điều này đặt gánh nặng lên vai chúng ta, những biên tập viên, phóng viên, những người sửa bài, những người tìm tin, thợ ảnh, thiết kế viên, họa sỹ đồ họa và các nhân sự hỗ trợ khác. Chúng ta phải tránh xung đột về lợi ích hoặc thậm chí phải tránh sự xuất hiện của những xung đột như vậy.

Bộ qui tắc của một tờ báo khác, tờ *Orlando Sentinel* ở Florida, cố gắng hùng hồn nhắc nhở các nhân viên của mình phải quyết định một cách hợp đạo đức và quan tâm đến hình ảnh của tờ báo trong công chúng. Bộ qui tắc này quy định rằng:

Chúng ta ủng hộ các giá trị báo chí như sự thật, tính trung thực, lòng dũng cảm, sự công bằng, sự cảm thông, sự cân bằng, sự độc lập, sự đáng tin cậy và sự đa dạng.

Chúng ta tìm kiếm sự thật và phản ánh sự thật đầy đủ nhất trong điều kiện hạn chế về thời gian, cố gắng đưa tin trong sáng, súc tích và hoàn chỉnh.

Chúng ta tìm kiếm và đưa tin về các quan điểm đối lập nhau và tránh không để bị ảnh hưởng không chính đáng bởi những người ý vào quyền lực hay chức tước của mình.

Chúng ta cố gắng đem lại tiếng nói cho những người thấp cổ bé họng.

Chúng ta phấn đấu xử lý các nguồn tin, các sự kiện và đối xử với các đồng nghiệp như là những người đáng được chúng ta kính trọng, chứ không chỉ là phương tiện để thực hiện mục đích báo chí của mình.

Chúng ta cố gắng thông tin cho các độc giả và phản ánh một cách trung thực sự đa dạng của cộng đồng.

Trước tiên, chúng ta có nghĩa vụ đối với uy tín của chúng ta, nghĩa là đối với công chúng nói chung chứ không phải với một cá nhân, một doanh nghiệp hay một lợi ích đặc biệt nào. Các nhân viên nên tránh bất kỳ hoạt động nào làm ảnh hưởng đến phẩm chất liêm chính của mình hay làm phương hại đến sự tin cậy của độc giả đối với chúng ta.

Xung đột lợi ích

Như trên đã nói, xung đột lợi ích, bao gồm những vấn đề về sự độc lập và hành vi cá nhân, là nội dung phổ biến nhất của các bộ qui tắc mà chúng tôi đã xem xét.

Chỉ có một trong 33 tờ báo không đề cập đến vấn đề này, một phần tư của các bộ qui tắc này chỉ đề cập các vấn đề xung đột lợi ích mà không quan tâm đến bất cứ một vấn đề nào khác. Bộ qui tắc của tờ *San Fransisco Chronicle* (California) đề cập đến nhiều vấn đề thu thập tin trong bản quy định dài 2000 từ về "Thu thập tin tức một cách có đạo đức", nhưng lại không đề cập đến vấn đề xung đột lợi ích.

Nội dung phổ biến thứ hai của các bộ qui tắc mà chúng tôi xem xét là vấn đề nguồn tin. 18 trong số 33 bộ qui tắc đề cập vấn đề quan hệ giữa nguồn tin và phóng viên và thoả thuận giữ bí mật theo một số cách thức nhất định. Một số bộ qui tắc đề cập vấn đề này trong một vài câu, một số khác thì dành hẳn vài trang cho vấn đề này.

Điều thú vị là vấn đề xuyên tạc và tạo ghép ảnh được khoảng một nửa trong số 33 bộ qui tắc đề cập đến. 10 năm trước đây, người ta không thấy vấn đề này được đề cập đến trong hầu hết các qui tắc báo chí.

Có lẽ điều đáng ngạc nhiên là chưa đến một phần hai trong số 33 bộ qui tắc mà chúng tôi phân tích đề cập đến vấn đề đình chính. Chỉ 11 trong số 33 bộ qui tắc có qui định về tội sao chép, ăn cắp bài của người khác.

Các vấn đề xuyên tạc và bóp méo sự thật thậm chí còn được đề cập ít hơn. Chỉ 13 trong số 33 bộ qui tắc quan tâm ít nhiều đến vấn đề này. Tuy rằng một vài bộ qui tắc đề cập sâu rộng đến các vấn đề về riêng tư và đưa ra hướng dẫn về việc thu thập tin tức, nhưng chỉ có 3 bộ qui tắc đề cập đến việc này. Một tỷ lệ tương tự trong số các bộ qui tắc đề cập đến vấn đề trích dẫn và vấn đề bịa đặt nhân vật hay lời thoại. Chỉ 4 trong số các bộ qui tắc đưa ra hướng dẫn về một trong những vấn đề phức tạp nhất mà các tờ báo phải đối mặt hiện nay là việc xác định những kẻ tình nghi phạm tội và đặc biệt là các thanh thiếu niên tình nghi.

Các giá trị vĩnh hằng

Để chắc chắn, những bộ luật này tập trung nhiều vào các nguyên tắc cơ bản và các giá trị vĩnh hằng của báo chí. Dưới đây là một vài ví dụ điển hình:

Tờ *The Journal News* (trước đây có tên là *Gannett Suburban Newspapers*) ở White Plains, New York đã có quy định việc này trong phần về nói về sự trung thực:

Lời cáo buộc một cá nhân thường đòi hỏi phải có phản hồi. Nếu như cá nhân đó không thể liên hệ được, nhưng chỉ sau khi nỗ lực liên hệ với cá nhân đó đã được thực hiện. Hãy xem xét việc trì hoãn xuất bản nếu có thể được để liên hệ với phía bên kia, và nếu không thể thì cân nhắc việc tiếp tục cố gắng liên hệ với người đó để đưa vào bài báo trong lần xuất bản sau hoặc đưa vào bài báo tiếp theo. Nếu bài báo được hoãn xuất bản thì cần cân nhắc các nỗ lực tiếp theo nhằm tiếp cận với những người không liên hệ được tại thời điểm viết bài.

Công nghệ mới

Tờ *The Journal Gazette* (Fort Wayne, Indiana) là một trong số ít những tờ báo đề cập đến những vấn đề liên quan đến Internet trong bộ qui tắc đạo đức của mình:

áp dụng các chuẩn mực cao của chúng ta về tính chính xác và ghi rõ nguồn với tất cả thông tin mà bạn tìm thấy bằng cách sử dụng các dịch vụ điện tử. Phải đảm bảo chắc chắn rằng thông tin là đích thực và tin tức là chính xác trước khi dùng nó cho bài viết.

Tờ *News & Observer* ở Raleigh's cũng đề cập đến vấn đề chuẩn mực đạo đức trong việc sử dụng Internet. Phần về tội sao chép, ăn cắp bản quyền qui định:

Không được trình bày các ý kiến và bài viết của người khác và làm cho người ta tưởng đó là của chính mình. Với việc bùng nổ Internet, chúng ta có nhiều cách tiếp cận với nhiều thông tin hơn từ nhiều nguồn hơn, nhưng chúng ta phải cường lại cảm dỗ sử dụng nó mà không nêu rõ nguồn. Một nguyên tắc đơn giản và an toàn là: Không được làm như thế.

Nguồn tin và phóng viên

Bộ qui tắc của tờ *The San Francisco Chronicle's* đưa ra một trong những giải pháp rõ ràng nhất cho vấn đề luôn luôn gai góc đó là việc đối xử với các người cung cấp tin muốn giữ bí mật. Bộ qui tắc này viết:

Một phóng viên khi đã cam kết giữ bí mật cho người cung cấp tin thì không được vi phạm cam kết đó. Nếu được biên tập viên hỏi về nguồn gốc của thông tin đó thì phóng viên nên thông báo cho người cung cấp tin về yêu cầu của biên tập viên. Nếu như người cung cấp tin muốn giữ bí mật đối với biên tập viên thì cả phóng viên và biên tập viên phải quyết định liệu có sử dụng thông tin đó hay không mặc dù vẫn chỉ một mình phóng viên biết lai lịch người cung cấp thông tin.

Sự độc lập của công tác biên tập

Tờ *The Kansas City Star* (bang Missouri) là một trong số ít các tờ báo mà chúng tôi xem xét đề cập đến những căng thẳng có thể nảy sinh giữa vai trò của bên biên tập và bên kinh doanh của tờ báo. Phần đề cập đến xung đột lợi ích trong bộ qui tắc đạo đức của báo này có qui định:

Phải duy trì được ranh giới rõ ràng giữa quảng cáo và tin tức. Chúng ta sẽ có nguy cơ bị cắt mất quảng cáo nếu chúng ta không viết các bài tích cực. Trong các trường hợp các mục đặc biệt do ban biên tập viết, chỉ các biên tập viên có quyền quyết định nội dung bài.

Bộ qui tắc đạo đức của báo *Statesman Journal* ở Salem, bang Oregon có quy định về sự độc lập của báo chí trong kỷ nguyên của các cách tiếp cận mới trong việc đưa tin và liên hệ với cộng đồng:

Cần phải thận trọng khi hợp tác với chính phủ và các thiết chế khác trong các dự án báo chí công cộng. Thông thường thì các nỗ lực này là nên làm và phục vụ lợi ích của độc giả. Nhưng chúng cũng có thể làm phương hại tới sự độc lập của chúng ta.

Các vấn đề về đa dạng và yếu tố xác định chủng tộc

Một trong những vấn đề khó khăn nhất mà các tờ báo phải đương đầu là việc xử lý vấn đề đa dạng, bao gồm cả việc sử dụng chủng tộc như là một nhân tố xác định trong các bài báo và vấn đề đặc thù chủng tộc. Chỉ 5 trong số 33 bộ qui tắc đề cập đến vấn đề này:

Tờ *Journal News* (White Plains) có cách tiếp cận chi tiết hơn trong bộ qui tắc "Các chuẩn mực trong hoạt động nghề nghiệp" áp dụng cho người mới làm báo:

Không được nói tới chủng tộc, tôn giáo hoặc nguồn gốc dân tộc của một người trừ khi nó có liên quan tới bài báo. Không được trích dẫn những câu giễu cợt chủng tộc, dân tộc hoặc tôn giáo hoặc những câu cạnh khoe trừ khi nó thật cần thiết cho bài báo (rất hiếm khi).

Khi miêu tả những người tình nghi phạm tội, không được sử dụng các đặc điểm chủng tộc hoặc sắc tộc trừ khi những đặc điểm đó là cần thiết cho việc miêu tả đầy đủ về một kẻ tình nghi đang lẩn trốn, có thể tạo điều kiện cho nhân dân giúp đỡ cảnh sát.

Đặc biệt quan tâm tới các sắc thái khi nhắc đến những sự việc, vấn đề có thể động chạm tới một nhóm thiểu số. Nếu có cách khác để không gây mất lòng thì hãy sử dụng những cách đó.

Các bài viết, minh họa và hình ảnh nên có tính chất tiêu biểu, nghĩa là nên cố gắng bao gồm đại diện thiểu số một cách thông thường để việc đưa tin của chúng ta có thể phản ánh một cách chính xác hơn các thành phần của cộng đồng mà chúng ta đang theo dõi viết bài.

Phải thận trọng với các đặc trưng chủng tộc của các bức ảnh.

Thực hiện, thi hành

Trong 33 bộ qui tắc mà chúng tôi nghiên cứu, nhiều bộ không đề cập đến việc thực hiện, thi hành. Nếu có thì cũng rất ngắn gọn hoặc chung chung. Một số bộ qui tắc có nhắc đến một thực tế là không một bộ qui tắc nào có thể lường trước được tất cả các vấn đề, do đó gợi ý cần phải tham khảo các cơ quan giám sát mỗi khi có vấn đề tiềm tàng nảy sinh. Tuy nhiên, rất ít bộ qui tắc đề ra một qui trình có hệ thống để đưa ra khiếu nại và hoặc giải quyết một mâu thuẫn.

Bộ qui tắc đạo đức của tờ *The Dallas Morning News* (bang Texas) chỉ quy định rằng: "vi phạm một số qui định có thể dẫn đến kỷ luật hoặc chấm dứt hợp đồng."

Báo *The News Journal* ở Wilmington, bang Delaware đề cập nhiều nhất đến việc thực hiện, thi hành bộ qui tắc đạo đức của mình. Bộ qui tắc này bao gồm 7 điểm cụ thể, một trong những điểm đó nói đến khái niệm bộ qui tắc danh dự: "các nhân viên có nghĩa vụ phải báo cáo mọi vi phạm đối với bộ qui tắc này cho người phụ trách hoặc biên tập viên biết".

Các bộ qui tắc và uy tín

Trong khi 33 bộ qui tắc mà chúng tôi nghiên cứu đề cập đến các chuẩn mực cụ thể của hành vi cá nhân nói chung bằng các từ ngữ "cấm không được" tiêu cực, thì chỉ có một nửa trong số đó dùng các từ ngữ tích cực để nói lên vai trò, nghĩa vụ đạo đức và trách nhiệm nghề nghiệp của nhà báo.

Giọng điệu "đèn đỏ" đó nhấn mạnh những điều cấm, đối lập với giọng điệu "đèn xanh" nhấn mạnh nhiệm vụ và trách nhiệm, về mặt nào đó có thể bảo vệ tờ báo, nhưng mặt khác lại chỉ làm cho nó dễ bị tổn thương. Qua việc đọc các bộ qui tắc, chúng tôi chỉ có thể phỏng đoán được có bao nhiêu toà soạn đã có qui trình ra quyết định tron chu. Nhưng nếu chúng tôi hiểu đúng thì có vẻ là trong hầu hết các toà soạn này hay ít nhất là trong các vấn đề được đề cập trong các bộ qui tắc, cách thức giải quyết đối với những vấn đề đạo đức nan giải lại chủ yếu thông qua sự tôn kính đối với bộ qui tắc hoặc ý kiến chính thức của cấp trên chứ không chủ yếu thông qua tư duy phê phán, thảo luận với đồng nghiệp và các thủ tục ra quyết định có hiệu quả.

Các nhà đạo đức học thích nói rằng việc dựa vào các bộ qui tắc là nằm ở điểm giữa sự quên mình cố hữu cho bản năng và việc áp dụng cách suy nghĩ và lý giải đạo đức. Thực ra, tuân thủ một cách mù quáng những qui định đã được pháp điển hoá thì cũng gần ngang với việc tuân thủ mù quáng chính quyền hay truyền thống. Tốt nhất thì các bộ qui tắc đưa chúng ta thoát khỏi những hành vi giáo điều và hướng chúng ta theo các hành vi duy lý hơn dựa trên sự hiểu biết của các thế hệ. Các bộ qui tắc không phải là phương thuốc bách bệnh cho tất cả những tình trạng khó xử về đạo đức trong báo chí cũng như trong bất cứ ngành nào khác, và cũng không phải là giải pháp để cứu cho sự khủng hoảng uy tín.

Như chúng tôi đã viết trên tờ *Quill*, tạp chí chính thức của Hội nhà báo chuyên nghiệp (SPJ), sau khi SPJ sửa đổi lại bộ quy tắc đạo đức của mình vào năm 1996: "Các bộ qui tắc được soạn thảo cẩn thận nêu bật và lường trước được những tình huống khó xử về đạo đức, do vậy chúng ta không cần phải sáng tạo lại quy trình ra quyết định mỗi khi chúng ta đối phó với một tình huống khó xử mới. Các bộ qui tắc này nhắc nhở chúng ta về trách nhiệm và vai trò độc nhất của chúng ta, làm cho mỗi người chúng ta trở thành những người bảo vệ giá trị và hành vi nghề nghiệp của chúng ta và khích lệ chúng ta noi gương những người xuất sắc nhất trong nghề của chúng ta và thúc đẩy mục tiêu phía trước của chúng ta là ra quyết định tích cực, trước khi các quyết định của chúng ta được đưa ra công khai.

Toàn văn bằng tiếng Anh: <http://usinfo.state.gov/journals/itgic/0401/ijge/gi09.htm>